

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἐννάτος

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτησίαι.— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὀδὸς Σταδίου, 6.

9 Μαρτίου 1880

Σφραγὶς τῆς κοινότητος τῆς
ΕΠΑΡΧ. ΑΡΚΑΔΙΑΣ
ἐπὶ ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἀνωτέρω σφραγὶς ἐλήφθη ἐκ πιττακίου¹ τοῦ μακαρίτου Πρωτοσυγγέλλου Ἀμβροσίου Φραντζῆ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ κ. Μάμουκας εὐηρεστήθη, τῇ αἰτίσει ἡμῶν, νὰ ἐπιστείλῃ ἡμῖν τὰ ἐπόμενα: Σ. τ. Δ.

Τὸ πιττάκιον τῆς 21^{ης} Ἰουλίου 1821 εἶναι αὐτόγραφον τοῦ μακαρίτου Πρωτοσυγγέλλου Ἀμβροσίου Φραντζῆ, — ἑξαδέλφου τοῦ ἄοιδίμου Ἀρχιερέως Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ (ἐνὸς τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Τριπολιτζᾶς κρατηθέντων ὁμηρῶν—ἱερατικῶν τε καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου), — μέλους τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, — μέλους τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐν ἔτει 1822—καὶ συγγραφῆς τετρατόμου «Ἐπιτομῆς τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1715 ἔτους μέχρι τοῦ 1835». Ἡ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πιττακίου τούτου σφραγὶς ἀνήκει—ὡς εἰκάζω—εἰς τὴν τῆς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας (τὰ νῦν Κυπαρισσίας) κοινότητα. Εἰς τὴν διοίκησιν δὲ τῶν κοινῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐλάμβανε σπουδαῖον μέρος ὁ τὸ πιττάκιον γράψας, διὰ τε τὴν προσωπικὴν του ἀξίαν, καὶ ὡς ἀντιπροσωπῶν τὸν ὁμηρεύοντα Ἀρχιερέα.

Τῇ 20 Φεβρουαρίου 1880. Α. Ζ. ΜΑΜΟΥΚΑΣ

Παράδοξα τῆς γλώσσης:

Περὶ ἀνθρώπου θνήσκοντος λέγομεν ὅτι «ἀφίνει τὴν γῆν» ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν μέλλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

1. Πιττάκιον ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ τεμάχιον μεμβράνης ἢ χάρτου χρησιμεῖον ὡς πίναξ ἢ ὡς σημειωματάριον. Εἶνε λέξις ἑλληνικὴ ἐκ τοῦ πίττα ἢ πίσσα· διότι κατ' ἀρχὰς μετεχειρίζοντο ξυλίνους πίνακας πεπισσωμένους ὡς τοιαῦτα σημειωματάρια.

ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

[Μυθιστόρημα Ἐκτορος Μαλὸ βραβευθὲν παρὰ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Μετάφρασις Α. Π. Παγκαθῆ].
Συνίξις: 181 σελ. 182.

Ἄ οὐ σύγως τῆς τροφῆς.

Ἐπλησίασα κ' ἐγὼ νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ. Διὰ τῆς ἄκρας τοῦ ραβδίου του ὅμως μὲ ἀπεμάκρυνε.
— Τί πρᾶγμα εἶν' αὐτός;
— Εἶναι ὁ Ρεμῆς.
— Μὲ εἶχες εἰπεῖ...
— Ναι, τῷ ὄντι· ὅμως... δὲν ἦτον ἀλήθεια, διότι...
— Ἄ! Δὲν ἦτον ἀλήθεια, δὲν ἦτον ἀλήθεια.

Καὶ ἐπροχώρησέ τινα βήματα πρὸς ἐμὲ, ἔχων ὑψωμένον τὸ ραβδίον· ἐγὼ δὲ αὐτομάτως ὠπισθοδρόμησα.

Τί εἶχον κάμει; Τί ἦτον τὸ ἐγκλημά μου; Διὰ τί νὰ μὲ δεχθῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅταν ἐπήγαινα νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ;

Ἄλλὰ καιρὸς δὲν μοι ἔμενε πρὸς ἐξέτασιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν ζητημάτων, διασταυρουμένων εἰς τὸ πνευμά μου ἐν πολλῇ ταραχῇ.

— Βλέπω ἔχετ' ἐδῶ ἀποκρηῖν, εἶπε. Τόσω τὸ καλῆτερον, διότι πεινώ μὲ τὰ σωστά μου. Τί ἔχεις διὰ τὸ δεῖπνον;

— Ἐκαμνα τηγανίταις.
— Τὸ βλέπω. Δὲν ἔχεις σκοπὸν ὅμως νὰ θρῆψῃς μὲ τηγανίταις ἀνθρώπον ὅστις ἐπεριπάτησε τέσσαρας ὥρας.

— Ἄλλὰ δὲν ἔχω τίποτε· δὲν εἶ ἐπροσμέναμεν.
— Πῶς τίποτε; Τίποτε δὲν ἔχεις διὰ τὸ δεῖπνον;

Καὶ περιέφερε τὸ βλέμμα πέραξ του.
— Ἐδῶ εἶναι βούτυρον.

Ἐπειτα ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὴν ὄρφην, ὅπου ἄλλοτε ἐκρέματο τὸ παστόν. Τὸ καρφίον ὅμως ὅπου ἐκρέματο ἦτον κενὸν πρὸ πολλοῦ, καὶ εἰς τὴν δοκὸν ἦσαν μόνον τινὲς ὄρμαθοὶ κρομμυδίων καὶ σκόρδων.

— Ἐδῶ εἶναι κρομμύδια, εἶπε, ῥίπτων κάτω ἕνα ὄρμαθον διὰ τοῦ ραβδίου του. Τέσσαρα ἢ πέντε κρομμύδια καὶ ὀλίγον βούτυρον, ἔγινε τὸ φαγί μας. Ἐβγάλε τὸ ζυμαρί ἀπὸ τὸ τηγάνι καὶ τηγάνισε τὰ κρομμύδια.

Νὰ ἐβγάλῃ τὸ ζυμαρί ἀπὸ τὸ τηγάνι! Ἡ

μάνα Βαρβερίνα δὲν ἀπεκρίθη, καὶ ἔσπευσε νὰ κάμῃ καθὼς ὁ ἄνδρας τῆς ἤθελεν· αὐτὸς δ' ἐκάθησεν εἰς τὴν ξυλίνην ἔδραν πλησίον τῆς ἐστίας.

Δὲν εἶχον τολμῆσει ν' ἀφήσω τὸν τόπον ὅπου τὸ ράβδιον τοῦ μ' ἔφερε, καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν τράπεζαν, τὸν ἠτένιζον.

Ἦτον ἄνθρωπος πεντηκοντούτης περίπου· εἶχε τὸ πρόσωπον αὐστηρὸν, τοὺς τρόπους τραγεῖς. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐκλινε πρὸς τὸν δεξιὸν ὠμὸν τοῦ ἐξ αἰτίας τῆς πληγῆς τοῦ, καὶ τὸ σωματικὸν τοῦτο ἐλάττωμα τὸν καθίστα ἀκόμη δυσχεροτότερον.

Ἡ μάνα Βαρβερίνα εἶχε βάλει πάλιν τὸ τηγάνιον εἰς τὴν φωτιάν.

— Μὲ τόσον τιποτέγιον βούτυρον θὰ κάμῃς τὸ φαγί; εἶπε.

Κ' ἐπῆρε τὸ βούτυρον ἀπὸ τὸ πινάκι, καὶ τὸ ἔρριψεν ὅλον εἰς τὸ τηγάνιον.

Βούτυρον λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἐπομένως οὔτε τηγανίται.

Εἰς πᾶσαν ἄλλην στιγμὴν ὁμολογῶ ὅτι βαθέως θὰ μ' ἐθλίβεν αὐτὴ τῶν ἐλπίδων μου ἡ καταστροφή· τότε ὅμως οὔτε τηγανίτας πλέον ἐσυλλογιζόμεν οὔτε λαλαγκίτας, καὶ μία μόνον ἰδέα μὲ ἀπασχόλει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ φαινόμενος τόσον τραχὺς, ἦτον ὁ πατὴρ μου.

— Ὁ πατὴρ μου, ὁ πατὴρ μου! Αὐτὴν τὴν λέξιν ἐπανελάμβανον κατ' ἐμαυτὸν μηχανικῶς.

Ποτὲ δὲν εἶχον σκεφθῆ εὐκρινῶς τί ἐστὶ πατήρ, καὶ συγκεχυμένως πως, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἐνόμιζον ὅτι πατήρ ἦτον μήτηρ ἔχουσα χονδρὴν τὴν φωνήν· ὅταν ὅμως εἶδον αὐτὸν ὅστις ἐφύτρωσεν ἐμπρὸς μου, λυπηρὸν αἰσθημα τρόμου κατέλαβε τὴν καρδίαν μου.

Ἦθελον νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ, καὶ μ' ἀπέκρουσε διὰ τοῦ ἄκρου τῆς ράβδου τοῦ· διατί; Ἡ μάνα Βαρβερίνα ποτὲ δὲν μ' ἀπέκρουσε ὅταν ἤθελον νὰ τὴν ἐναγκαλισθῶ· ἐξ ἐναντίας μοι ἤνοιγε πάντοτε τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ μ' ἔσφιγγεν εἰς τὸ στήθος τῆς.

— Ἀντί νὰ στέκεσ' ἐκεῖ ξηρὸς σὰν νὰ ξεπάγιασες, μοι εἶπε, σείσου, βάλε τὰ πινάκια.

Ἐβαλα ἀμέσως τὰ πινάκια εἰς τὴν τράπεζαν. Τὸ ζουμι ἦτον ἔτοιμον, καὶ ἡ μάνα Βαρβερίνα τὸ ἐκένωσε.

Τότε ἐσηκώθη καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἐστίαν ὅπου ἐκάθητο, ἦλθε καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ· διεκόπτετο μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, καὶ ἐστήριζε τὰ βλέμματα εἰς ἐμέ.

Ἦμην δὲ τόσον τεταραγμένος, τόσον ἀνήσυχος, ὥστε δὲν ἤμπόρουν νὰ φάγω, καὶ τὸν ἔβλεπον κ' ἐγὼ, ἀλλὰ κρυφίως, κυττάζων κατὰ γῆς ὅταν τὸ βλέμμα μου ἀντίκρυζε τὸ ἐδικόν του.

— Ποτὲ δὲν τρώγει περισσύτερον ἀπὸ τόσον; εἶπε τέλος πάντων, ἐκτείνων πρὸς ἐμέ τὸ χουλιάρι του.

— Ὡ! μάλιστα, πολὺ καλὰ τρώγει.

— Τόσον τὸ χειρότερον. Τοῦλάχιστον ἀ δὲν ἔτρωγε.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν εἶχον ὄρεξιν νὰ ὀμιλήσω, καὶ ἡ μάνα Βαρβερίνα καὶ ἐκεῖνη διάθεσιν δὲν εἶχε διὰ συνδιάλεξιν, ἀλλ' ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο περίξ τῆς τράπεζης, καὶ μόνον ἐπρόσεχε νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἄνδρα τῆς.

— Λοιπὸν δὲν πεινάς; μοι εἶπεν ἐκεῖνος.

— Ὁχι.

— Τότε λοιπὸν πήγαινε νὰ πλαγιαῖσῃς, καὶ κῦτταξε νὰ κοιμηθῆς ἀμέσως. Ἀλλέως θὰ θυμώσω.

Ἐν βλέμμα τῆς μάνας Βαρβερίνας μὲ εἶδοποίησεν ὅτι πρέπει νὰ ὑπακούσω χωρὶς ἀντιλογίας· ἀλλὰ καὶ οὔτε ἦτον ἀναγκαῖα ἡ προτροπὴ τῆς αὐτῆ, διότι νὰ παρακούσω κάμμιναν δὲν εἶχον διάθεσιν.

Ὡς δὲ εἰς πολλὰς οἰκίας χωρικῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐδικὴν μας τὸ μαγειρεῖον ἦτον συγχρόνως καὶ ὁ κοιτῶν μας. Πλησίον τῆς ἐστίας ἦσαν ὅσα ἐχρησίμευον εἰς τὸ γεῦμα, ἡ τράπεζα, ἡ σκάφη τοῦ ζυμώματος, ἡ ἀγγειοθήκη· εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τὰ σκευῆ διὰ τὸν ὑπνον· εἰς τὴν μίαν γωνίαν ἡ κλίνη τῆς μάνας Βαρβερίνας, εἰς τὴν ἄλλην ἡ ἐδικὴ μου, εἰς εἶδος χωρίσματος, ἔχοντος ἐμπρὸς κόκκινον παραπέτασμα.

Τάχιστα ἐξεδύθη καὶ ἔπessa εἰς τὸ στρώμα. Νὰ κοιμηθῶ ὅμως ἦτον ἄλλος λόγος.

Κατὰ διαταγὴν κάνεις δὲν κοιμάται· μόνον ὅστις νυστάζει καὶ εἶναι ἡσυχος, ἐκεῖνος κοιμάται.

Ἐγὼ ὅμως ἡσυχος δὲν ἦμην καὶ δὲν ἐνύσαζον.

Ἐξ ἐναντίας ἦμην πολὺ τεταραγμένος, καὶ δυστυχέστερος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Πῶς; πατήρ μου ἦτον αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Τότε λοιπὸν διατί μ' ἐκακομεταχειρίζετο τόσον;

Ἐκόλλησα ὅμως τὴν μύτην μου εἰς τὸν τοῖχον, κ' ἐπροσπάθουν ν' ἀποδιώξω αὐτὰς τὰς ἰδέας καὶ νὰ κοιμηθῶ καθὼς μοι εἶχε διατάξει. Ἀλλ' ἦτον ἀδύνατον· ὁ ὑπνος δὲν ἤρχετο. Ποτὲ δὲν ἠσθάνθη· τὸν ἑαυτὸν μου τόσον ἔξυπνον.

Ἀφ' οὗ παρῆλθεν ὀλίγος καιρὸς, δὲν ἤξεύρω πόσος, ἐνόησα ὅτι κάποιος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν κλίνην μου.

Τὸ βῆμα ἦτον βραδύ, βαρὺ καὶ συρόμενον, καὶ ἀμέσως διέκρινα ὅτι δὲν ἦτον ἡ μάνα Βαρβερίνα.

Θερμὴ πνοὴ ἐπέρασεν εἰς τὴν κόμην μου.

— Κοιμᾶσαι; ἠρώτησε φωνὴ βαθεῖα, ὡς πνιγομένη.

Ἐγὼ δὲ, ποῦ ν' ἀποκριθῶ; οἱ φοβεροὶ ἐκτεῖνοι λόγοι «θα θυμώσω», ἀντήχουν ἀκίμη εἰς τὴν ἀκοήν μου.

— Κοιμᾶται, εἶπεν ἡ μάνα Βαρβερίνα. Μόλις πλαγιαῖζει, καὶ ἀποκοιμᾶται. Εἶναι ἡ συνή-

θειά του. Ἐμπορεῖς νὰ δουλέησῃς, καὶ μὴ φοβη-
θῆς νὰ σ' ἀκούσῃ.

Ἐννοεῖται ὅτι ἔπρεπε νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν κοι-
μῶμαι· ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων. Μοὶ εἶχον διατάξει
νὰ κοιμηθῶ, δὲν ἐκοιμώμην, λοιπὸν ἔπταιον.

— Ἡ δίκη σου τί γίνεται; ἤρώτησεν ἡ μάνα
Βαρβερίνα.

— Τὴν ἔχασα. Οἱ κριταὶ ἀπεράσισαν ὅτι ἐγὼ
ἔπταια διότι εὐρέθην ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ ξύλα
ὅταν ἔπεσαν, καὶ ὅτι ὁ ἐργολάβος τίποτε δὲν
μὲ χρεώσται.

Καὶ τότε ἐκτύπησε δυνατὰ μὲ τὸν γρόνθον
εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἤρχισε νὰ βλασφημῆ χω-
ρις νὰ λέγῃ ἕνα λόγον φρόνιμον.

— Τὴν δίκην τὴν ἔχασα, ἐξηκολούθησεν ἔπει-
τα. Τὰ χρήματά μας τὰ ἔχασα. Εἶμαι στρεβλω-
μένος, εἶμαι θεόπτωχος. Αὐτὴ εἶναι ἡ κατά-
στασις. Καὶ δὲν μᾶς φθάνουν ὅλ' αὐτά. Ἐρχομ'
ἐδῶ, κ' εὐρίσκω ἕνα παιδί! Ὁ μ' ἐξηγήσῃς τώρα
διατί δὲν ἔκαμες καθὼς σὲ παρήγγειλα;

— Διότι δὲν ἠμπόρεσα.

— Δὲν ἠμπόρεσες νὰ τὸ φέρῃς εἰς τὸ κατά-
στημα τῶν ἐκθέτων;

— Ἐμποροῦσα ν' ἀφήσω τόσον εὐκόλα παιδί
ὁποῦ ἔθρεψα μὲ τὸ γάλα μου καὶ ὁποῦ ἀγαποῦσα;

— Δὲν ἦτον παιδί σου.

— Ὅπως ἂν εἶναι, ἠθέλησα νὰ κάμω κατὰ
τὴν παραγγελίαν σου· ὅμως τότε ἀρρώστησε.

— Ἀρρώστησεν;

— Ἀρρώστησε, μάλιστα. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν
ἠμποροῦσα τότε νὰ τὸ ὑπάγω εἰς τὸ κατά-
στημα τῶν ἐκθέτων διὰ ν' ἀποθάνῃ.

— Καὶ ὅταν ἔγινε καλά;

— Δὲν ἔγινε καλά ἀμέσως. Ἐπειτ' ἀπ' αὐ-
τὴν τὴν ἀσθένειαν ἦλθεν ἄλλη· ἔβηξε τὸ παιδί
τὸ δυστυχισμένον, ὁποῦ ἐξεσχίζετο ἡ καρδιά
μου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέθανε καὶ ὁ Νι-
κολάκης μας. Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἂν τὸν ἔφερον
εἰς τὴν πόλιν, θ' ἀπέθνησκε καὶ αὐτός.

— Αἶ, καὶ ἔπειτα;

— Ὁ καιρὸς εἶχε προχωρήσει. Ἀφ' οὗ εἶχον
περιμείνειν ὡς τότε, ἠμποροῦσα νὰ περιμείνω
ἀκόμη.

— Πόσων χρόνων εἶναι τώρα;

— Ὁκτὼ χρόνων.

— Λοιπὸν ὁκτὼ χρόνων θὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ ὅπου
ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ πρὶν, καὶ πολὺ πλέον εὐχαρι-
στον δὲν θὰ τῷ εἶναι τώρα· τοῦτο ἐκέρδησε νὰ
περιμείνῃ.

— Ἄ! Ἐρωῶνυμε, δὲν θὰ τὸ κάμῃς τοῦτο!

— Δὲν θὰ τὸ κάμω; Καὶ τίς θὰ μ' ἐμποδί-
σῃ; Νομίζεις ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἔχωμεν εἰς
βάρος μας πάντοτε;

Τότε ἐπῆλθε στιγμὴ σιωπῆς, καὶ ἠμπόρεσα
ν' ἀναπνεύσω· διότι ἡ συγκίνησις μοὶ ἐσφιγγε
τὸν λαιμὸν, ὡς νὰ μ' ἀποπνίξῃ.

Μετ' ὀλίγον ἡ μάνα Βαρβερίνα ἤρχισε πάλιν.

— Ἄ! πῶς σὲ ἤλλαξαν τὰ Παρίσια! Δὲν
θὰ εἶχες δουλέησῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὶν
ὑπάγῃς εἰς τὰ Παρίσια.

— Ἴσως. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἂν τὰ
Παρίσια μὲ ἤλλαξαν, τὰ Παρίσια καὶ μὲ ἐστρέ-
βλωσαν. Πῶς θέλεις τώρα νὰ κερδίσω τὸν ἐπι-
ούσιον ἄρτον του, τὸν ἐδικόν σου, τὸν ἐδικόν
μου; Χρήματα δὲν ἔχομεν πλέον· τὴν ἀγελάδα
τὴν ἐπώλησαμεν. Ἐν ᾧ δὲν ἔχομεν ἡμεῖς νὰ
φάγωμεν, πρέπει νὰ τρέφωμεν ἀκόμη καὶ παι-
δίον ξένον; Δὲν εἶν' ἐδικόν μας.

— Εἶν' ἐδικόν μου.

— Δὲν εἶναι οὐτ' ἐδικόν σου οὐτ' ἐδικόν μου.
Δὲν εἶναι χωρικοῦ παιδίον. Τὸ ἐβλεπον ὅταν ἐ-
τρώγαμεν. Εἶναι λεπτοκαμωμένον, λιγνόν· δὲν
ἔχει βραχίονας, δὲν ἔχει κνήμας.

— Εἶναι τὸ ὠραιότερον παιδίον τοῦ χω-
ρίου.

— Ὁραῖον, πολὺ καλά. Ὅμως εὐρωστον;
Ψωμί τῷ δίδει ἡ ὠραιότης του; Ἐργάτης ἔχει
ποτὲ ὤμους ὡς τοὺς ἐδικούς του; Εἶναι παι-
δίον τῆς πόλεως, εἶναι ἀρχοντόπουλον, καὶ ἀρ-
χακτόπουλα ἐδῶ δὲν μᾶς χρειάζονται.

— Σὲ λέγω πῶς εἶναι καλὸν παιδί, κ' ἔχει
πνεῦμα ἄν γάτα, καὶ καρδιά χρυσοῦ. Ὁ μ' ἐρ-
γασθῇ δι' ἡμᾶς.

— Καὶ ὡς τότε πρέπει ἡμεῖς νὰ δουλεύω-
μεν δι' αὐτό. Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ δουλεύω
πλέον.

— Καὶ ἂν οἱ γονεῖς του τὸ ζητήσουν ὀπίσω,
τί θὰ τοὺς εἰπῆς;

— Οἱ γονεῖς του; Καὶ ἔχει γονεῖς; Ἄν εἶχε,
θὰ τὸ εἶχαν ζητήσει ὡς τώρα. Ἐπέρασαν ὁκτὼ
ἔτη. Βεβαίως θὰ τὸ εὐρίσκον. Ἄ! μεγάλην ἀ-
νοησίαν ἐπραξα ὅταν ἐνόμισα ὅτι ἔχει γονεῖς,
καὶ ὅτι θὰ ἔλθουν μίαν ἡμέραν νὰ τὸ ζητήσουν,
καὶ νὰ μᾶς πληρώσουν τοὺς κόπους μας διότι τὸ
ἀνεθρέψαμεν. Ἥμην ἀνόητος τότε, ἤμην χαμέ-
νος. Διότι εἶχε κεντημένα καὶ λεπτὰ τὰ σπάρ-
γανα δὲν σημαίνει τοῦτο ὅτι εἶχε καὶ γονεῖς.

Ἐπειτα ἠμποροῦν καὶ ν' ἀπέθानαν.

— Ἄν ὅμως ζοῦν; Ἄν ἔλθουν μίαν ἡμέραν
καὶ μᾶς τὸ ζητήσουν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι θὰ ἔλθουν.

— Τί πείσμα ἔχουν αἱ γυναῖκες!

— Ἄν ὅμως ἔλθουν;

— Αἶ! Ὁ μ' ἐστρέβλωσαν εἰς τὸ κατὰστη-
μα τῶν ἐκθέτων. Τώρα φθάνουν αἱ δουλιαις. Τὰ
βαρύνονται ὅλ' αὐτά. Ἀῦριον θὰ τὸν ὑπάγω εἰς
τὸν δῆμαρχον. Ἀπόψε θὰ ὑπάγω ἀκόμη νὰ χαι-
ρετήσω τὸν Φραγκίσκον, καὶ μετὰ μίαν ὥραν
ἐπιστρέφω.

Τότε ἤκουσα ὅτι ἡ θύρα ἀνοίχθη καὶ πάλιν ἐ-
κλείσθη.

Ἦκουσα ὅτι ἀνεχώρησε.

Ἄνακαθῆσας τότε ἀμέσως, ἤρχισα νὰ φωνάζω
τὴν μάναν Βαρβερίναν.

— Ἄ! Μητέρα!

Καὶ ἀμέσως ἐκείνη ἔτρεξε πρὸς τὴν κλίνην μου.

— Ὁὰ μ' ἀφήσης νὰ ὑπάγω εἰς τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων ;

— *Ὀχι, φίλτατέ μου 'Ρεμῆ, ὄχι.

Καὶ μὲ ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ μ' ἐφίλησε περιπαθέστατα.

*Ὁ ἐναγκαλισμός τῆς οὗτος μοὶ ἀπέδωκε τὸ θάρρος καὶ ἔπαυσα κλαίω.

— Δὲν ἐκοιμᾶσθαι λοιπόν; μ' ἠρώτησεν ἠπίως.

— Δὲν πταίω ἐγώ.

— Δὲν σ' ἐπιπλήττω διὰ τοῦτο. Λοιπὸν ἤκουσες ὅ,τι ὁ 'Ιερώνυμος ἔλεγε ;

— Ναι, ὅτι δὲν σ' ἔχω μητέρα. *Ὁμως οὐτ' ἐκείνον δὲν τὸν ἔχω πατέρα.

Τὰς λέξεις δὲ ταύτας δὲν τὰς ἐποφώρα κατατὸν ἴδιον τόνον φωνῆς· διότι ἂν βαθεῶς μ' ἔθλιβεν ὅτι δὲν ἦτον ἐκείνη μήτηρ μου, ἤμην ἀφ' ἑτέρου εὐτυχῆς, σχεδὸν ὑπερήφανος ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἦτον πατήρ μου. *Ἐκ τούτου προέκυπτεν ἀντιθέσεις αἰσθημάτων, ἣν ἐπρόδιδεν ἡ φωνὴ μου.

*Ἄλλ' ἡ μάνα Βαρβερίνα δὲν ἐφάνη εἰς τοῦτο προσέξασα.

— *Ἰσως, εἶπεν, ἔπρεπε προτιήτερα νὰ σ' εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν. *Ἦσουν ὅμως τόσον ὅλως διόλου παιδί μου! Μ' ἦτον ἀδύνατον νὰ σ' εἰπῶ, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη, ὅτι δὲν εἶμαι μητέρα σου. Τὴν μητέρα σου, τὸ ἤκουσες, παιδάκι μου, κἀνεὶς δὲν τὴν γνωρίζει. Ζῆ, δὲν ζῆ, τίς τὸ ἤξεύρει; Μίαν αὐγὴν εἰς τὰ Παρίσια ὁ 'Ιερώνυμος ἐπήγαγεν εἰς τὴν ἐργασίαν του. *Ἐπεροῦσεν ἕνα δρόμον πλατύναι καὶ φυτευμένον δένδρα, ὁδὸς Βρετοιλ λέγεται, ὅταν ἤκουσε βρέφος νὰ κλαίῃ. *Ἡ φωνὴ ἐφάνητο ὡς νὰ ἤρχετο ἀπὸ τὴν θύραν κήπου ἐκεῖ πλησίον. *Ἦτον φεβρουάριος καὶ μόλις εἶχε χαράξει. *Ἐπῆγε πλησίον, καὶ εἶδε βρέφος κατὰ γῆς εἰς τὸ κατώφλιον. *Ἐκύτταξε νὰ ἰδῆ διὰ νὰ φωνάξῃ κἀνενα, καὶ τότε παρετήρησεν ὅτι κάποιος ἐβγῆκεν ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ χονδρὸν δένδρον, καὶ ἔφυγε μὲ ταχύτητα. Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἶχε κρυφθῆ ἐκεῖ διὰ νὰ ἰδῆ ἂν θὰ *πάρῃ κἀνεὶς τὸ βρέφος, καὶ βεβαίως αὐτὸς τὸ εἶχε βάλει ἐκεῖ εἰς τὴν θύραν. *Ὁ 'Ιερώνυμος δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ. Τὸ βρέφος ἐφώναζεν ὅσον ἤμποροῦσεν, ὡς νὰ εἶχεν ἐννοήσει ὅτι τῷ ἦλθε βοήθεια, καὶ νὰ μὴν ἤθελε ν' ἀφήσῃ νὰ τῷ διαφύγῃ ἡ εὐκαιρία. Κ' ἐν ᾧ ἔμενον ἐκεῖ κ' ἐσκέπτετο τί νὰ κάμῃ, τότε ἦλθαν καὶ ἄλλοι ἐργάται, καὶ ἀπεφάσισαν ὅτι πρέπει νὰ φέρῃ τὸ βρέφος εἰς τὸν ὑπαστυνόμον.

Τὸ μικρὸν ἔκλαιε πάντοτε. Βεβαίως ἐκρούωνεν. Εἰς τὸ ὑπαστυνομικὸν κατάστημα ὅμως ἦτον ζέστη, καὶ ἐκεῖνο δὲν ἔπαυε νὰ φωνάζῃ. Τότε ἐνόησαν ὅτι πρέπει νὰ πεινᾷ, καὶ ἐκάλεσαν μίαν γειτόνισσαν νὰ τὸ βυζιάξῃ. *Ἐκεῖνο ἔπεσε κατακέφαλα. *Ἀπέθνησκε τῆς πείνας. *Ἐπειτα τὸ ἐξάλ-

λαξαν ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτιάν. *Ἦτον ὠραῖον ἀγὸρι πέντε ἔξ μηνῶν, χονδρὸν, παχὺ, ῥοδοκόκκινον, λαμπρὸν. *Ἀπὸ τὰ σπάργανα καὶ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἐφάνητο ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ ἦσαν πλούσιοι. Κάποιος λοιπὸν τὸ εἶχε κλέψει αὐτὸ τὸ βρέφος, καὶ ἔπειτα τὸ εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ. Τοῦλάχιστον τοῦ ὑπαστυνόμου ἡ ἐξήγησις ἦτον αὐτῆ. Τί νὰ γίνῃ τότε ; *Ὁ ὑπαστυνόμος ἔγραψεν ὅ,τι ἤξευρεν ὁ 'Ιερώνυμος, ἔγραψε καὶ πῶς ἐφάνητο τὸ παιδί, καὶ τί σπάργανα εἶχε, καὶ ὅτι δὲν εἶχαν κἀνὲν σημεῖον ἢ γράμμα, καὶ εἶπεν ὅτι θὰ τὸ στείλῃ εἰς τὰ ἐκθετὰ ἂν κἀνεὶς τῶν δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἀναλάβῃ. Τὸ βρέφος ἦτον εὐμορφον, καλῆς υγείας, εὐρωστον, καὶ ἤμποροῦσεν εὐκολὰ νὰ τραφῆ. Οἱ γονεῖς τοῦ βεβαίως θὰ ἤρχοντο νὰ τὸ ζητήσουν, καὶ θὰ ἐδίδον καλὴν ἀνταμοιβὴν εἰς ὅποιον τὸ εἶχε περιποιηθῆ. Τότε ἐπλησίασεν ὁ 'Ιερώνυμος καὶ εἶπεν ὅτι ἐκεῖνος τὸ δέχεται. Λοιπὸν τῷ τὸ ἔδωκαν. Εἶχα καὶ ἐγὼ τότε παιδί τῆς ἰδίας ἡλικίας· μέγα πρᾶγμα ὅμως δὲν ἦτον νὰ θρέψω δύο. Βλέπεεις, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινα μητέρα σου.

— *ὦ! Μητέρα!

— Μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε τὸ παιδί μου, καὶ τότε σὲ ἠγάπησα περισσότερον, καὶ ἐλησμονήσα ὅτι δὲν ἦσουν τῷ ὄντι υἱὸς μας. Δυστυχῶς ὅμως ὁ 'Ιερώνυμος δὲν τὸ ἐλησμονήσεν, καὶ ὅταν ἐπέρασαν τρεῖς χρόνοι καὶ οἱ γονεῖς σου δὲν σ' ἐζήτησαν, ἡ τοῦλάχιστον δὲν σὲ ἠύραν, τότε ἠθέλησε νὰ σὲ στείλῃ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον. *Ἦκουσες πρὸ ὀλίγου διατί δὲν ὑπήκουσα.

— *ὦ! μὴ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον, ἀνέκραξα, λαμβάνων εἰς τὰς δύο μου χεῖρας τὸ φόρεμά της. Μάνα Βαρβερίνα, μὴ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον, σὲ παρακαλῶ.

— *Ὀχι, ἀγαπητέ μου, δὲν θὰ ὑπάγῃς. Ὁὰ διορθώσω τὸ πρᾶγμα. *Ὁ 'Ιερώνυμος δὲν εἶναι κακὸς ἄνθρωπος· θὰ ἰδῆς. *Ἡ λύπη, ὁ φόβος τῆς πτωχείας, αὐτὰ τὸν ἤρεθισαν. Ὁὰ ἐργασθῶμεν καὶ σὺ θὰ ἐργάζεσαι.

— Ναι, ναι, ὅ,τι θελήσῃς· μὴ ὅμως εἰς τὸ βρεφοκομεῖον.

— Δὲν θὰ ὑπάγῃς· μὲ μίαν συμφωνίαν ὅμως, ὅτι ἀμέσως θ' ἀποκοιμηθῆς. Δὲν πρέπει, ὅταν θὰ ἐπιστρέψῃ, νὰ σ' εὕρῃ ἐξυπνον.

Τότε μ' ἐφίλησε, κ' ἔστρεψα πρὸς τὸν τοῖχον τὴν κεφαλὴν μου.

*Ἦθελον ν' ἀποκοιμηθῶ, ἡ σύγχυσις ὅμως καὶ ἡ συγκλίσις μου δὲν μ' ἄφηνον νὰ εὕρω ἡσυχίαν καὶ ὕπνον.

Λοιπὸν ἡ μάνα Βαρβερίνα, ἡ τόσο καλὴ, τόσο γλυκεῖα πρὸς ἐμὲ, δὲν ἦτον ἡ ἀληθὴς μήτηρ μου! Τότε λοιπὸν τί ἐστὶ μήτηρ; Καλιτέρα ἀκόμη, ἀκόμη γλυκυτέρα; *ὦ! ὄχι, αὐτὸ δυνατὸν δὲν ἦτον.

*Ἄλλ' ἄριστα ἐνόουν καὶ ἐνδομύχως ἠσθάνόμην ὅτι ὁ πατήρ μου δὲν θὰ ἦτον τραχὺς ὡς ὁ

Βαρβερίνος, οὔτε θά μ' ἔβλεπε μὲ τόσον ψυχροῦς ὀφθαλμοὺς καὶ ὑψωμένον βραδῖον.

Ἦθελε νὰ μὲ στείλῃ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον. Ἡ μάνα Βαρβερίνα θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ; Καὶ τὸ βρεφοκομεῖον τί ἦτον;

Εἰς τὸ χωρίον μας ἦσαν δύο παιδία γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «τὰ ἔκθετα τοῦ βρεφοκομεῖου». Εἰς τὸν λαιμὸν τῶν ἔφερον ἀριθμὸν εἰς πλάκα μολυβδίνην. Εἶχον κακὰ φορέματα καὶ ἦσαν ἀκάθαρτα. Ὅλοι τὰ ἐπερίπαιζον, τὰ ἐκτύπων. Τὰ ἄλλα παιδία τὰ ἐδίωκον πολλαῖς καθὼς ἐδίωκον τὰ πεπλανημένα καὶ ἀδέσποτα σκυλία διὰ νὰ διασκεδάσωσι καὶ διότι τὰ ἀδέσποτα σκυλία δὲν ἔχουν τίς νὰ τὰ ὑπερασπισθῇ.

Ἦ! δὲν ἤθελον νὰ εἶμαι ὡς αὐτὰ τὰ παιδία δὲν ἤθελον νὰ ἔχω ἀριθμὸν εἰς τὸν λαιμὸν, δὲν ἤθελον νὰ τρέχουν κατόπιν μου καὶ νὰ φωνάζουν «τὸ βρεφοκομεῖον, τὸ βρεφοκομεῖον!» Εἰς τὸν στοχαμὸν τοῦτον καὶ μόνον κρύος ἰδρῶς μ' ἐπερίχυνε, καὶ οἱ ὀδόντες μου ἐκτύπων. Ἐπομένως δὲν ἐκοιμώμην.

Καὶ ὅμως ὁ Βαρβερίνος ἔμελλε νὰ φθάσῃ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμῆν.

Εὐτυχῶς ὅμως δὲν ἦλθε τόσον ταχέως ὅσον εἶχεν εἰπεῖ, καὶ ὁ ὕπνος ἔφθασε ταχύτερον δι' ἐμέ.

[Ἐπιτετα συνήθεια]

Ἐπίσκεψις εἰς τὸ

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

8 Μαρτίου 1880, ἑσπέρας.

Σήμερον τὴν πρωτὴν μετέβην εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ὅπου ὁ δῆμος τελεῖ κατ' ἔτος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν. Τὸ σὺρρέυσαν πληθὸς ἐκεῖ ἦτο πολὺ. Ἡ πένθιμος αὕτη τελετὴ, ἐρχομένη εὐθὺς μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀπόκρου, καταπλήττει διὰ τῆς ἀποτόμου ἀντιθέσεως, φέρουσα τὴν σιωπὴν καὶ τὴν κατῆφειαν ἀμέσους ἀκολούθους τοῦ θορύβου καὶ τῆς εὐθυμίας.

Βλέπει τις ἐκεῖ γυναῖκας, αἵτινες πρὸ μικροῦ ἦσαν παραδεδομένα εἰς χοροὺς καὶ διασκεδάσεις, ἐρχομένας ἐν συγκινήσει εἰς τὰ μνήματα αἶνα κλαύσωσι, ὡς ἡ Μάρθα».

* *

Πόσα μύχια αἰσθήματα καὶ πόσας ἀνεκφράστους συγκινήσεις ἀντλεῖ τις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ! Ἐδῶ ἐπὶ τάφων νωπῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων καπνίζει ὁ νεκρολίθανος, καίμενος ἐντὸς τοῦ κοιλώματος εὐτελοῦς κεράμου, ῥεμβοὶ καὶ δακρύνοντες ἴστανται γονεῖς καὶ ἀδελφοί ἢ μόνη παρηγορία αὐτῶν εἶνε ἡ θεὰ τοῦ τάφου τοῦ πεφλημένου ὄντος, τὸ ὅποιον τοὺς ἐμελανοφόρησεν ὀλίγον ἀπωτέρω ἱερῶς παρακολουθούμενος ὑπὸ ὀμίλου πενθούτων ἀναπέμπει, ἐνώπιον πλουσίου μνημείου σκιαζομένου ὑπὸ κυπαρίσσαν καὶ ἰτεῶν, τὰς μελαγχολικὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας παρέκει, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κοιμητηρίου, γυνὴ κάτω-

χρος, φθάσασα εἰς τὸ μνήμα, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία τῆς ἀνεγνώρισεν ἤδη τὴν θέσιν, πρὶν ἢ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διακρίνωσι τὸν ἐπ' αὐτοῦ ὑψούμενον ἄπλοῦν σταυρὸν, πίπτει πρηνὴς ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐναγκαλιζέται μυρολογοῦσα ὡς ἡ Ἡλέκτρα τὸν ἀδελφὸν τῆς:

Ἦ φίλτατον μνημεῖον ἀνθρώπων ἐμοί!
Ὀἶμοι, τάλαινα, τῆς ἐμῆς πάλαι τροφῆς
ἀνωφελήτου, τὴν ἐγὼ θάμ' ἀμφὶ σοὶ
πόνῳ γλυκεῖ παρέσχον, μήτηρ καὶ τροφός!
Νῦν δ' ἐκλείοιπε ταῦτ' ἐν ἡμέρῃ μῆζ,
θανόντα σὺν σοὶ πάντα γὰρ συναρπάσας,
θύελλ' ὄπως, βέβηκας οὐχέται πατήρ
..... καὶ νῦν ποθῶ
τοῦ σοῦ θανοῦσα μὴ πολεῖσθαι τάφου.

* *

Ἄλλ' ἡ θλιβερὰ αὕτη εἰκὼν ἔχει καὶ τὴν φαιδρὰν τῆς ὄψιν, ἥτις εἶνε ἀδύνατον νὰ λείψῃ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν νεκρικῶν τελετῶν ὑπὸ τὸν γελῶντα οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τοῦ πλήθους δὲν λείπουν καὶ ἀπαθείς θεαταί, οἵτινες χάριν τῶν νεκρῶν δὲν λησμονοῦσιν, οὐδὲ κατὰ τὰς ὀλίγας ταύτας στιγμὰς, τοὺς ζῶντας, καὶ οἵτινες ἐνώπιον καὶ αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ δράματος τοῦ θανάτου, εἶνε ὅλως ἀπησυχολημένοι ὑπὸ τῶν συμφερόντων καὶ τῶν παθῶν τῆς ζωῆς!

* *

Ἄν ὀλίγιστα μνημεῖα ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῶν Ἀθηνῶν διαπρέπουσιν ἐπὶ φιλοκαλίᾳ καὶ καλλιτεχνικῇ κομψότητι, πλεῖστα ὅμως ἐπιβάλλουσι τὸν σεβασμὸν τοῦ θεατοῦ διὰ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν ὀνομάτων δι' ὧν κοσμοῦνται. Πλὴν τοῦ Καποδιστριαῖο ἀναπαυομένου ἐν Κερκύρᾳ, τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου ἐν Ἰγδρᾷ, τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, τοῦ Καραϊσκάκη παρὰ τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν, καὶ τοῦ Μάρκου Βότσαρη ἐν Μεσολογγίῳ, πάντων σχεδὸν τῶν λοιπῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, ὅσοι ἐπέζησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ τόπῳ κρύπτονται τὰ ὄσα.

Μετ' εὐλαθείας ἐπεσκέφθην ἅπαντας τοὺς τάφους ἀναγινώσκουσα τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγράμματα ἢ τὰ ὀνόματα, διότι πολλοὶ τάφοι δὲν φέρουσιν ἄλλο ἢ ἄπλοῦν ὄνομα. Ἐξ αὐτῶν ἀντέγραψα τὰ ἐπόμενα, ἀνήκοντα εἰς ἄνδρας δημιουργήσαντας τὴν νέαν Ἑλλάδα ἢ εἰς ἐπιφανεῖς ἐργάτας τῶν γραμμάτων:

ΚΟΡΑΗΣ

Πίστις
Πατρίς
Ἐλευθερία

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

Κλεινοῦ κέκυθεν ἐνθ' Ἀλεξάνδρου κόριν
Ἡ χθὼν ἐπίκλην Μαυροκορδάτου, ἔγενε.
Ὅς εὐγενεὸς φῦς ἐν Πόλει Βυζαντίδι
Ῥίξης, τυραννίδ' ἐστύγησε βάρβαρον.